

Az angol megyei könyvtári (county library) rendszerről

SALLAI István

Napjainkban a könyvtárpolitika kérdései között világszerte előtérben áll, hogyan lehet a falvak, illetve a szétszórt települések lakossága számára a városival lehetőleg egyenlő szintű könyvtári szolgáltatást nyújtani. Ebből a szempontból tanulságul szolgálhat némi bepillantás az angol megyei könyvtárak rendszerébe.

Az angol könyvtári fejlődés nemcsak abban tér el a kontinensétől, hogy ott a nyilvános könyvtárak (public library) egységes rendszere állott szemben a kontinens legtöbb országában fellelhető (általános) tudományos könyvtárak - népkönyvtárak kettősséggel, hanem abban is, hogy ott a nyilvános könyvtárak fenntartását már a század elején sem tekintették kizárólag helyi - kommunális - feladatnak, mint a kontinens legtöbb országában, hanem a magasabb foku területi hatóság, a megyei tanács (county council) feladatának.

A két probléma közötti összefüggés is nyilvánvaló: minthogy az angol nyilvános könyvtár kezdettől fogva sem elégedett meg az alacsonyabb foku, pusztán a kölcsönzésre kiterjedő feladatkörrel, hanem ezenfelül a lakosság minden rétegének szakirodalmi ellátást és tájékoztatást is nyújtott, nyilvánvaló, hogy erre a magasabb foku feladatra már a század elején sem találták alkalmasnak a helyi adó filléreiből tengődő, gyenge állományu, társadalmi munkások által vezetett népkönyvtárakat.

A MEGYEI KÖNYVTÁRI RENDSZER KIALAKULÁSA

A törvényes rendelkezések, amelyek következtében a megyék felhatalmazást kaptak könyvtárak fenntartására, 1918-ban léptek életbe Skócia, 1919-ben Anglia és Wales, 1925-ben Észak Írország területén. Az Angliára és Walesre vonatkozó 1919. évi törvény helyébe 1964-ben a muzeumi és könyvtári törvény (Public Libraries and Museums Act) lépett. (Lásd: Könyvtári Figyelő, 1969. 4. sz. 14-15. l.)

Mielőtt a törvényes szabályozás lehetővé tette volna megyei könyvtárak szervezését, az 1913-ban létrehozott "Carnegie United Kingdom Trust" alapítvány gondnoksága megbízást adott W.G.S. Adams-nek a szétszórt, illetve falusi te-

települések könyvtári helyzetének felmérésére és megoldási javaslat készítésére. Az 1915-ben "Library provision and policy" címen elkészült jelentés közölte, hogy az 1914-re vonatkozó statisztika szerint a lakosságnak Angliában 38, Walesben 54, Skóciában 50, Írországban pedig 72 százaléka teljesen kívül esik mindenféle könyvtár hatókörén. A Public Libraries Act (1892) ugyan lehetővé tette a községek tanácsai számára is a törvény alkalmazását, a törvényesen szedhető községi adóból azonban semmiféle konkrét intézkedésre nem futotta. Adams kísérleti formák alkalmazását javasolta a megyei könyvtári rendszer előkészítésére. Közös vonásuk: központi könyvtár létrehozása, innen a ritkán lakott területekre, falvakba könyvládákat küldenek, ott az állományt társadalmi munkás könyvtáros kezeli s küldi tovább vagy vissza a központba. Egy-egy könyvláda 50 könyvet tartalmazott, ezt 500 lakosnak 3-4 hónapra szánták. A ládák bevonása után néha hetekre könyv nélkül maradt a falu.

Először az un. "északskót" sémát próbálták ki, mostoha körülmények között, az Orkney és a Shetland szigetek szétszórt tanyáin. A második, az un. "Workshop" séma már működő nyilvános könyvtárra épült. A harmadik, a "Staffordshire County" séma szerint a megyei könyvtári rendszer a megyei nevelési bizottság felügyelete alatt állott, az ellátandó könyvtárakat az iskolákban helyezték el, tanítók lettek a könyvtárosok. Ez utóbbi rendszer vált általánossá, alaptípusa lett a megyei könyvtári mozgalomnak a skót és az angol könyvtári törvény életbelépése (1918, ill. 1919) után. Hátrányai hamarosan megmutatkoztak: minthogy a letéthyelyek iskolákban voltak, nehéz volt tudatosítani, hogy a könyvek nemcsak az iskolásgyerekek részére kerültek az iskolákba. Elég sok idő telt el, amíg ezen az iskolai könyvtári időszakon tuljutottak.

A megyei tanácsok általában siettek a törvényt alkalmazni, de nem egy helyen az alapítvány "csalétkére" volt szükség, mert a könyvtárak fenntartására szedett adó sehol sem érte el a lakosonkénti fél pennyt, de helyenként a hatod pennyt sem. (Azóta ez az adó egyes megyékben 27, országos átlagban pedig 10,9 penny, de a megyei könyvtári rendszer a régi szegénység nyomait még ma is sinyli, mert a városi könyvtáraknál alsóbbrendűnek tartják.)

Eleinte a rendszert kizárólag a falvak és a ritkán lakott települések ellátására szánták, 1924-ig a "falusi könyvtári szolgálat" (rural library service) névvel jelölték. A jól felszerelt, személyzettel is jól ellátott központ munkája ekkor valóban könyvládáknak egyes falvakban való szétküldésére szorítkozott, nem tűzte céljául, hogy a megyének a városi könyvtárak ellátó körzetén kívüli teljes területét, tehát a kisebb városokat is ellássa. 1928-ban a Carnegie United Kingdom Trust jelentése arról ad hírt, hogy mintegy 1 400 000 ember maradt ki a megyei könyvtárak ellátási körzeteiből. Az 1945. évi konferencián olyan vélemény hangzott el, hogy némelyik megyei könyvtár még mindig nem tudja, mi a feladata, még mindig beéri könyvládák küldözge-

tésével. A megyei tanácsok külön adókkal igyekeztek elérni, hogy könyvtáraik a városi könyvtárakkal egyenértékűvé váljanak. Egy 1927-es jelentés jelzi, hogy a megyei könyvtárak kiadásai annál inkább megközelítik a városi könyvtárakét, minél régebbiek, minél inkább kiterjesztik gondoskodásukat az állandó jellegű könyvtárakra. A 20-30-as évek során nagy változás következett be: teljes idejű (hetenként 30 órában nyitva tartó) fiókkönyvtárak jöttek létre raktári célra szánt épületekben, 4000 lakos felett diplomás könyvtáros irányítása alatt, amellettrészidejű fiókok, több mint 15 óra nyitvatartással, 1000-4000 lakos között, végül mozgókönyvtárak 1000 lakos alatt. Az első időszakban a megyei könyvtár közvetlen ellátási hatóköre az egész megyére kiterjedt. Az egyre szaporodó könyvtárakról azonban egyre nehezebben lehetett gondoskodni, ezért a nagyobb megyék területét régiókra osztották. A megyei könyvtár közvetlenül csak a központi régiót látta el, a többi régióban pedig egy-egy regionális fiókkönyvtár (regional branch library) alakult.^x

A régiók városi kerületeket és falusi körzeteket egyaránt magukba foglaltak, sokkal közelebb vitték a lakossághoz a könyvtári szolgáltatásokat, mint az addigi központi könyvtárak. Amióta a megyei tanácsok könyvtári fenntartó hatósággá lettek, 90 független könyvtári körzet átengedte a megyei tanácsnak könyvtárfenntartói jogkörét.

A regionális átalakulás ösztönzően hatott a mozgókönyvtári szolgálatra is. A regionális központok szolgálták a bibliobuszok bázisául.

Az első mozgókönyvtár Pertshire-ben jött létre 1920-ban. 1963 végén Angliában és Walesben 255 működött. Nem mindegyikük végzett közvetlen kölcsönzést; egy részük letéti állományt szállított a szolgálati pontokra, sőt olyan is akadt, amely vándorkiállítások szállításával foglalkozott. (Ez utóbbiak a falvakba szállított kiállítási anyagukból, az olvasók válogatása alapján, állományt is hagytak a hely színén.) Az egyes házakhoz történő könyvszállítás általában nem terjedt el, kivéve az Orkney szigetek szétszórt gazdaságait.

JELEN HELYZET

Noha a főfoglalkozású könyvtárossal rendelkező fiókkönyvtárak száma gyarapodott, sőt a kisebb városok egy része is belépett a központi ellátás rendszerébe, a könyvtermés gazdagodása miatt egyre nehezebb a városi könyvtári szolgáltatásokkal egyenrangú feltételeket teremteni a kisebb városokban és

^x Az angol szóhasználatban a "régió" (region) nemcsak a több megyét átfogó nagy területi egységet jelentheti, hanem a megyén belül kisebb könyvtárhálózati egységeket is, amelyeknek a magyar szóhasználatban a körzet felel meg. Itt és az alábbiakban tehát "régió" néven mindig könyvtári körzetekről, ill. körzeti könyvtárakról van szó.

a falvakban. A kis könyvtári egység csupán azt a könyvmennyiséget képes beszerezni, amelyre tömegigény jelentkezik; nem veheti figyelembe az egyedi igényeket. Ha ezek kielégítésébe is belefog, pazarló módon jár el, mert csak korlátozott számú, kiválasztott olvasójának nyújthat ugyancsak korlátozott számú könyvet. A fejlődés iránya ezért a további racionalizáció, nagyobb könyvtári egységek létrehozása. Így a könyvtárfenntartó hatóságok száma évről évre csökken. (1919-ben pl. Angliában és Walesben számuk még 522 volt, 1958-ban 484, 1969-ben pedig 395-re zsugorodott.)

A folyamatot az 1964-ben megjelent könyvtári és muzeumi törvény tetézte be. Ennek előkészítésére két munkabizottságot jelöltek ki 1961-ben, az egyik a hatékony könyvtári szolgálat feltételeit dolgozta ki, a másik a könyvtárak közötti együttműködés problémáit. Jelentésüket 1962-ben tették közzé; különösen lényeges a "Standards of public library service in England and Wales" című jelentés, mert ennek legfontosabb megállapításait és ajánlásait figyelembe vették a törvényben. A bizottság legfontosabb ajánlásai: az évente beszerzendő kötettség 1000 lakosonként 250 kötet, illetve minimum 7200 kötet. A 100 000 lakoson felüli könyvtárak nemcsak az alapállományt szerzik be, hanem a speciális állományt, az Angliában megjelenő hivatali, kormányzati publikációkat, 17 000 kötet nem szépirodalmi kiadványt, sok az USA-ban megjelent és idegen nyelvű kiadványt. A könyvtárakban 2500 lakosra egy főhivatású nem fizikai dolgozó jusson, ezek 40 %-a szakképzett könyvtáros legyen.

A jelentés szerint csak azok a könyvtárak tudják a Nagybritanniában megjelenő összes szükséges könyvet beszerezni, amelyek több mint 300 000 lakost látnak el. A régió mint könyvtárközi kölcsönzési egység csak akkor lehet önálló, ha 3 000 000 lakost lát el. A népesség legkisebb egysége, amely megfelelő szolgáltatásokat képes fenntartani, kb. 100 000 lakos. (McColvin jelentése 1942-ben az utóbbi irányszámot 220 000-ben határozta meg.)

Az Anglia és Wales számára 1964 júliusában életbe lépett törvény a közművelődési könyvtárak legfőbb felügyeletét és a könyvtári szolgálat megjavításának elősegítését a közoktatásügyi miniszterre bizza, a könyvtári fenntartó hatóságokra átfogó és hatékony könyvtári szolgálat létrehozásának kötelezettségét rója. A miniszter joga a felügyeleti tanácsok (advisory council) és a könyvtári régiók kijelölése, valamint regionális tanácsok alapítása könyvtári együttműködés fejlesztésére. A községek megmaradt könyvtárfenntartói hatósági jogkörét a törvény megszüntette, elrendelte a 40 000 lakosnál kisebb városok helyzetének felülvizsgálását, szükség esetén könyvtárak átadását a megyei tanácsnak. Azon városok és városi kerületek, amelyek lakossága több mint 40 000 és még nem működnek könyvtári hatóságként, ezt a jogkört a Közoktatásügyi Minisztériumtól kérhetik.

A törvény egyik fontos eredménye, hogy a központi kormányzat, az angol köz-művelődési könyvtárak történetében először, felelősséget vállalt ezért a munkáért, átvéve a könyvtárak szakfelügyeletét.

A törvény értelmében a megyei könyvtár a természetes örököse azon könyvtáraknak, amelyek általános szolgáltatási szintjét a Közoktatásügyi Minisztérium nem tartotta elfogadhatónak. Ennek alapján számos könyvtárfenntartó hatóság adta át ezt a jogkörét a megyei tanácsnak.

A RENDSZER STRUKTURÁJA

Gyakorlatilag a megyei könyvtári rendszer még ma sem teljesen egységes. Kifejlett formájában így épül fel:

MEGYEI KÖZPONT (headquarter). - Csaknem mindenütt a megyeszékhelyen foglal helyet az egész megye nyilvános könyvtárainak igazgatási központja. Itt tárolják a központi könyvkészletet, amelyből a szolgáltató helyeket ellátják. A rendszerhez tartozó könyvtárak állományának gyarapítása és nyilvántartása is itt folyik. Minden központ ellátó részleget tart fenn főiskolások és egyetemi hallgatók számára, a legtöbb központban postai kölcsönzéssel, információs részleggel. Van a központnak kölcsönző részlege (általában egészen kicsi) a megye területén lévő olvasók számára, valamint prézens gyűjteménye (reference library), megfelelően specializált (műszaki, mezőgazdasági) részlegekkel. Különleges szolgáltatásai között szerepel az iskolák és főiskolák könyvtárainak ellátása, ill. állományuk letéti anyaggal történő kiegészítése, felnőtt tanulók szolgálata, szinpadai és énekkari művek gyűjteményeinek, hanglemezyűjteményeknek, szemléltető eszközök gyűjteményének stb. a fenntartása.

A REGIONÁLIS FIÓKKÖNYVTÁR (regional branch library) a megyei könyvtári munka decentralizálásának eszköze. A megyén belüli régiók képzése a 60-as évek óta folyamatban van és még ma sem ért véget. Nem minden megyei területet találunk alkalmasnak régiók alakítására. A régió központjában létrehozott ún. regionális fiók lényegesen magasabb foku ellátást biztosít mint a falusi könyvtár, de székhelye nem elég nagy ahhoz, hogy önálló fenntartó hatóságként működjön. A fiók szabad kezet kap a könyvbeszerzés és az igazgatás terén. Vezetője csupán a megyei könyvtár vezetőjének ad jelentést lényegesebb ügyekben. Egyébként a megyei könyvtár vezetője a felelős az egész megye, így tehát a regionális fiók könyvtárpolitikájáért is.

A régiók beosztását a megyei könyvtár határozza meg, a lakosság elhelyezkedése, a közlekedési viszonyok stb. szerint, a helyi közigazgatási határoktól függetlenül. A regionális fiókkönyvtárat rendszerint olyan városba telepítik,

amely piaci központ és közlekedési csomópont, de nem feltétlenül a régió legnagyobb városa.

A regionális fiók funkciója: a mozgókönyvtári szolgálat, postai kölcsönzőszolgálat, gondoskodás a fiókkönyvtárak és az alsóbbrendű fiókok (subbranch), valamint a megmaradó falusi könyvtárak állományáról. Lényegében mindazokat a feladatokat ellátja, amelyeket egy autonóm könyvtári hatóság, de a megyei könyvtár nagyobb erőforrásaira támaszkodik. Egy megfelelően telepített regionális fiók a legjobb értelemben vett könyvtári szolgálatot nyújtja viszonylag nagy földrajzi terület szétszórt lakossága számára, a helyi igazgatási felelősség tulságos károsodása nélkül.

MEGYEI (VÁROSKERÜLETI) FIÓKKÖNYVTÁR (county branch library, district library).

- Megtalálható mind a régiókra felosztott, mind a fel nem osztott megyékben. Lehet teljes idejű (legalább heti 30 órában nyitva tartó) könyvtár, 5000 lélekszámú településeken, illetve részidejű (heti 30 óránál kevesebb ideig nyitva tartó) könyvtár, 5000 lakosnál kisebb helységeken.

A teljes idejű fiók vezetője diplomás könyvtáros. Munkatársainak száma a könyvtár méretétől függ, de legalább egy másik főfoglalkozású személy dolgozik itt, lehetőleg olyan, aki könyvtárosi képesítést kíván szerezni.

A részidejű fiók (part-time branch) személyi ellátása rendszerint regionális vagy teljes idejű fiók segítségével történik.

A HELYI KÖNYVTÁRI BIZOTTSÁG (local library committee) a helyi könyvtári érdekeket képviseli, a helyi kezdeményezéseket gondozza. Végrehajtó jogköre igen korlátozott, továbbítja határozatait a Megyei Könyvtári Bizottságnak (county library committee). Hivatalból tagja az iskola igazgatója, a megyei központi könyvtár vezetője és a helyi hatóság egy képviselője. A fiókkönyvtáros a bizottság titkári teendőit látja el.

A városi (borough) és a városi kerületi (district) könyvtár vezetőjét a megyei könyvtárfenntartó hatóság (county library authority) nevezi ki, a járási hatóság (county district authority) javaslata alapján.

A FALUSI LETÉTI PONT (village centre) a fiókkönyvtáraknál kisebb könyvtári egység, eredetileg a gerince volt a megyei könyvtári szolgálatnak. Kis könyvgyűjteményt kezel, gyakran zárható könyvládákban, rendszerint más célra is szolgáló helyiségben; a ládákat rövid időközönként, lehetőleg minden nyolc hétben cserélik. Főleg társadalmi munkásokkal dolgozik, szolgáltatásainak nagysága és minősége rendkívül eltérő lehet. A legtöbb falusi letéti pont a mozgókönyvtárak bevezetésével megszüntette működését.

MOZGÓKÖNYVTÁR (mobile library). - Ezek általában a második világháború után jöttek létre, kezdetben a háború előtt alkalmazott kiállítási kocsikat alakították át erre a célra. Egy mozgókönyvtár 1000-3000 kötetet visz magával, kb. 11 000 lakost szolgál ki. A kocsi kb. 3000 fontba kerül és kb. 10 évig használható. Gyakran maga a könyvtáros vezeti, gyakran viszont a külön gépkocsi-vezető látja el a könyvtáros mellett a nyilvántartási munkát.

A kis falusi könyvtárhoz képest kétségtelenül előnyös, hogy kéthetenként szakképzett könyvtáros jelenik meg kb. 2500 kötet könyvvel - még ha rövid időre is.

Egyes megyei könyvtárak, mint pl. a Staffordshire-i, a hagyományos bibliobuszt pótkocsik rendszerével egészítették ki. A pótkocsit a kijelölt helyen otthagyják egy vagy több napra. Így kevesebb géppel és költséggel hosszabb időre biztosítják a könyvek jelenlétét.

A megyei könyvtárak a nevelési bizottságokkal való szoros kapcsolatuk miatt sokkal inkább részei a közoktatási rendszernek, mint a városi könyvtárak. Igen jelentős a megyei könyvtár iskolai könyvtári szolgálata. A jelenlegi gyakorlat szerint az iskolák legtöbbszörében van letétje a megyei könyvtárnak. Műszaki könyvtári szolgálatát vagy a központban szervezi meg, vagy a műszaki főiskolákon.

A megyei könyvtárügy legújabb irányzatának kibontakozása felé mutatnak a néhány megyében már 1960 körül létrehozott ún. "közös könyvtárak" ("joint libraries"); ezek a városi központi könyvtárat és a megyei könyvtárat egyesítik egy intézmény keretében. Az egyesítés előnyei nyilvánvalók: nagyobb állomány, jobb személyzet, gazdaságosabb szolgáltatások.

A FEJLŐDÉS IRÁNYA

Az utolsó 40 év vizsgálati jelentései részletesen meghatározták a nyilvános könyvtár funkcióit és - elsősorban a Roberts-bizottság jelentése (The structure of the public library service in England and Wales) - rávilágítottak bizonyos téves elképzelésekre is. Éppen a legfelső irányító szervek számára még mindig jelentős mértékben tisztázatlan, hogy a nyilvános könyvtár mit tesz vagy mit tehet azok számára, akik érdekében létrehozták.

Még ma sem felesleges tehát újra hangsúlyozni a nyilvános könyvtár fő funkcióit: ellátni az olvasókat olyan könyvekkel és egyéb dokumentumokkal, amelyeket képzési, tájékoztatási, felüdülési és szórakozási szükségleteik kielégítésére igényelnek. A képzési funkció miatt nyilvánvalóan előnyös, ha a nyilvános könyvtár területi hatóköre egybeesik az oktatási intézmények fenn-

tartó hatóságainak határaival, hogy a kettő a legnagyobb mértékben segíthesse egymást. Mind az oktatásügy, mind a könyvtárügy korszerű ellátása nagy, sok lakost kiszolgáló fenntartó hatóságokat követel. A figyelemnek most a meglevő megyék és megyei városok (county boroughs), valamint a javasolt városi körzetek (city regions) felé kell fordulnia, mert csak a nagy területet és nagyszámú lakosságot ellátó könyvtári egységek lehetnek eléggé hatékonyak. A könyvtárügy tervezői számára azonban nem könnyű túltekinteni városuk határain. A leglényegesebb kérdés ezért a városi és a megyei könyvtári gyakorlatban a centralizáció.

A múlt században a kormányzati és üzleti tevékenység egyre inkább London területére összpontosult, miután az ország lakosságának egyharmada itt él. Ennek következtében mindenfajta kommunikáció túlterhelődött, s a tervezők kezdenek rájönni arra, hogy előnyösebb az ipar és az igazgatás máshová telepítése. Még a központi kormányzat is decentralizálja szolgáltatásainak egynemelyikét.

A levonandó tanulság ebből a városi és megyei könyvtári gyakorlat összehasonlításánál az, hogy a centralizáció, a legátfogóbb gyűjtemény kialakítása a városokban kívánatos, a szétszórt népességű megyékben viszont egyszerűen nem vihető keresztül. Nagy rendszerekben dolgozó könyvtárosok - vagy nagy üzleti vállalkozások igazgatói - tudják, hogy az irányítás tendenciája valamennyi forrásnak és ellenőrzésnek a szervezet központjába való bevonása; mindez azonban csődöt mond, ha a szervezet nagy területet szolgál ki.

Olyan szervezeti kereteket ajánlatos kialakítani, amelyekben a centralizáció és a decentralizáció viszonya a leggazdaságosabb és a lakosság elhelyezkedése szempontjából a legelőnyösebb, s a súlypont lehetőleg a nagy településekre kerül.

A 250-300 000 lakosu várost fel kell jogosítani a könyvtári szolgáltatások szervezésére, s könyvtári hatáskörét ki kell terjeszteni az autóbusszal, villamossal a városközponttól félóra alatt megközelíthető területre. Az ország többi területein pedig megyei könyvtárak látnák el a szolgálatot, átfogva minden más helységet.

Ennek a rendszernek igen sok az előnye a túlságosan kiterjesztett városkörzettel szemben, amely mérföldekre terpeszkedik, szétszórt településű és sűrűn beépült területek felett egyaránt. Legfontosabb előnye, hogy a könyvtárak megmaradnának jelen szervezetükben, és az ésszerűség mértékéig maradna meg a szükséges különbség a város és a vidék ellátásában, mindkettőnek javára. Ha kevesebb a könyvtári egység, akkor csökken az egyes könyvtári rendszerek közötti könyvtárközi kölcsönzés szükségessége és egyszerűbbé válik a könyvtárközi együttműködés. A megyei könyvtárak is szívesebben kölcsönöznek így a városok számára, mint korábban.

A közeljövőben a megyei könyvtárakban meglevő szétosztó szervezet viselné a könyvtárközi kölcsönzés fő súlyát, támogatva a városokat.

Az új megyei könyvtárak lehetővé teszik a megye területén fekvő nagyobb városi könyvtárak számára, hogy körzeti központokat és szolgálati pontokat hozzanak létre. Így ezek megőrzik a mai közepes méretű városi könyvtárak minden előnyét, azzal a többlettel, hogy most már egy nagy megye erőforrásai is rendelkezésükre állnak. Ezek a könyvtárak a jelenlegi regionális fiókok nagyobb és fejlettebb változatai lennének. Hivatásos, képzett munkaerővel és sok probléma hatékonyabb megoldása szempontjából is jobb lehetőségekkel rendelkeznének.

Az új megyékben nem egy nagyváros, hanem több nagyobb lélekszámú város látná el a könyvtári szolgálatot, és ez utóbbiak nem a szegény rokon szerepét töltenék be a nagyvároshoz viszonyítva, hanem partnerévé válnának, annak szolgáltatásaihoz mérhető erővel és lehetőségekkel. A kisebb városok és városi kerületek, amelyek eddig a helyi lakosság ellátásáról gondoskodtak, így nem függenek tulságosan az önkéntes kooperációtól, hanem legálisan jutnak hozzá jobb lehetőségekhez.

Az új rendszer a szolgálati pontok megerősítését is magával hozza. A kis könyvtárak, melyekkel eddig alig törődött fenntartójuk, nagyobb fenntartóhoz kerülve, gazdag anyaghoz jutnak. Az új fenntartók anyagi ereje lehetővé teszi, hogy állományuk kielégítő mértékben átfogja az angol könyvtermést; így ezeken a helyeken is olyan gyűjtemények alakulhatnak, amellyel a múltban az országban alig néhány könyvtár dicsekedhetett. Ez lehetővé teszi a Nemzeti Könyvtári Szolgálat számára is, hogy kizárólag a könyvtáraknak régi és külföldi irodalommal való ellátásával foglalkozzék.

A megyei könyvtári fejlődés új irányzata következtében integrált, tehát egymással azonos nagyságrendű, jelentős gyűjtemények állnak elő, ami a rendszerek közötti könyvtárközi kölcsönzést csökkenti.

Az is nagy előny, hogy a kis könyvtáraknak nem kell véletlen, illetve nagyon kis valószínűségű igényekre számítva fölöslen könyveket tartalékolniuk, megszabadulhatnak a raktári túlterheléstől, minthogy a regionális vagy a központi megyei könyvtárak tartalmazzák az ilyen jellegű állományt. Helyiségeiket közvetlen olvasószolgálati térére alakíthatják át. Használhatóbbá válik a szabadpolcos állomány, mert a klasszikus szerzők felhalmozott egyhangú könyvsorai jó válogatással feloldódnak, a polcok gazdag, változatos anyaggal telnek meg. Régebben a változatlanul ott álló régi könyvek nagy tömege között szinte elveszett az új irodalom, az új rendszerben ez az arány is kedvezőbb lesz.

A megyei könyvtár a szakosodás révén is sokkal hatékonyabbá válik. Ha a megye valamely része számára egy bizonyos szakterületnek különös jelentősége van, az illetékes könyvtár a vidék szakirodalmi ellátási központjává válik; nemcsak a megfelelő könyveket, folyóiratokat és egyéb szakirodalmat összpontosítják oda, hanem az illető szakterületen legjobban képzett könyvtárosokat is.

Ahogy régebben a letéti helyek fiókkönyvtárrá fejlődtek, ma addig a mértékig fejlődnek tovább, amíg az alapvető szolgáltatások mellett a kiegészítő kulturális szolgáltatásokat is nyújtani tudják.

A nagyobb egységek kialakulása együtt jár a könyvtárak technikai szintjének emelkedésével is. Modern berendezés, gépesített kölcsönzési rendszerek bevezetése, telexkapcsolat létesítése a központi könyvtár és minden teljes idejű fiókja között, egyes megyékben számítógépek alkalmazása a feltárás, a lellőhelymegállapítás és a kölcsönzési nyilvántartás gépesítése céljából - ezek jelzik a megyei könyvtárak fejlődésének irányát.

*

Ez a vázlatos áttekintés, úgy vélem, több okból is figyelemreméltó a magyar könyvtárügy szempontjából. Lehetetlen fel nem ismernünk, hogy a felszabadulás után szervezett körzeti könyvtáraink s az azt megelőző könyvláda rendszerű faluellátási kísérleteink mennyire emlékeztetnek az angol megyei könyvtári rendszer kezdeti időszakára. A jelen fejlődés szempontjából azonban sokkal fontosabb az angol megyei könyvtárak fejlődésében mutatkozó tendencia a nagy egységek alakítása és a lépcsőzetes ellátás elvének megvalósítása felé. A megyén belüli régiók kialakítása, a regionális központok megerősítése, a teljes értékű gyűjtemények közelebb juttatása a használóhoz - mindez főként a járási könyvtárak szempontjából tanulságos számunkra. Arra figyelmeztet, hogy megyei könyvtáraink továbbfejlesztése csak akkor lesz igazán eredményes, ha a járási könyvtárak ellátó szerepének növelésével, szervezeti továbbfejlesztésével jár együtt.

VÁLOGATOTT IRODALOM

Az LA jelzés a Library Association (London) rövidítése. - A címleírás jobb alsó sarkában található a kiadvány helyrendi száma a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban.

ADAMS, W.G.S.: Report on library provision and policy. Carnegie United Kingdom Trust publications, 1915.

BALDINA, I.V.: O bibliotecsnuh szis-temah grafsztv Velikobritanii. = Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubezsom. 14. vüp. Moszkva, 1964. 50-70.p.

P 40

BROWN, J.D.: Manual of library economy. 7.ed. rewritten by R. Northwood Lock. London, 1961. XII, 307 p. 3-613

CALDWELL, W.: An introduction to county library practice. 2. ed. London, Association of Assistant Librarians, 1964. 80 p. 3-2818

COOKE, A.S.: The early years of county libraries. = Library World. 70. vol. 1969. 827.no. 287-290.p.

County libraries manual. London, Committee of LA County Library Section, 1935.

IRWIN, R.: County libraries - looking back. = Library World, 70.vol. 1969. 827.no. 296-299.p.

JONES, G.: From book-box to telex: mechanisation for county libraries. = Proceedings, papers and summaries of discussions at the Llandundo conference, 1962. London, LA, 1962. 90-101.p.

JONES, G.: Thoughts on retirement. = Library World, 70. vol. 1969. 827. no. 302-306.p.

LABDON, P.R.: The contemporary state of county librarianship. = Proceedings, papers and summaries of discussions at the public libraries conference held at Brighton... 1968. London, LA, 1968. 10-14.p. P 1567

M[A]CCOLVIN, L.R.: The public library service in Great Britain. London:

MANTELL, K.H.: The post-war achievements of county libraries. = Library World, 70.vol. 1963. 754. no. 278-281.p.

MINTO, C.S.: Scottish library legislation: a personal view of future needs. = Scottish LA Conference Proceedings, 1958. 38-51.p.

MURISON, W.J.: County libraries - looking forward. = Library World, 70.vol. 1969. 827.no. 299-301.p.

MURISON, W.J.: Probleme des Büchereidienstes für dünnbesiedelte Gebiete. = Bücherei und Bildung, 1963. 3.no. 73-80.p.

MURISON, W.J.: Standards of public library service in England and Wales. = LA Record, 1963. 6.no. 213-217.p.

OSBORNE, E. - SHARR, F.A.: County library practice. London, LA, 1950. 136 p. 027.4/55

A policy survey of county libraries of the United Kingdom. London, LA County Library Section, 1963. 58 p. 3-2816

RAY, C.: County libraries. = Five years work in librarianship. 1961/1965. London, LA, 1968. 231-248.p. P 573

Some basic notes on the service. [Wakefield], West Riding County Library, [1968], 24 p. 3-4083

SOUTH, D.A.: Rural mobile libraries: practice, policy and results. = LA Record, 1954. 4.no. 121-126.p.

Standards of public library service in England and Wales. Report of the Working Party appointed by the Minister of Education in March 1961. London, 1962. VII, 124 p. 3-1866

STOCKHAM, K.A.: The County Libraries Group (née section). = Library World, 70.vol. 1969. 827.no. 291-293.p.

STOCKHAM, K.A.: Regionalization in counties. = LA Record, 1960. 1.no. 13-16.p.

The structure of the public library service. Memorandum of evidence submitted to the Royal Commission on Local Government for England. = LA Record, 1966. 12.no. 439-441.p.

West Riding County Library: Annual report 1958-59, ...1967-68. P 1609